

**ПРОГРАМА ГУРТКА «РІЗЬБЛЕННЯ ПО ДЕРЕВУ»
(Початковий та основний рівні навчання)
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**

Народне мистецтво України тісно пов'язане з життям і побутом людей. Обробка деревини різьбленням є одним із видів декоративно-ужиткового мистецтва, навчання якому формує у вихованців художньо-естетичні смаки та спонукає їх до активної участі у процесі відродження національно-культурних надбань українського народу. На заняттях гуртка різьблення по дереву у вихованців формується свідоме, творче ставлення до праці, потреба в прекрасному як життєва необхідність.

Метою програми є формування компетентностей особистості засобами гуртка різьблення по дереву.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

- *пізнавальної* – оволодіння основами художньої обробки деревини, її особливостями та специфікою роботи;

- *практичної* – формування вмінь обробки деревини різними інструментами, оволодіння навичками тригранно-виїмчастого, контурного, гуцульського та рельєфного різьблення;

- *творчої* – набуття досвіду власної творчої діяльності, майстерності при обробці деревини різьбленням, розвиток здатності проявляти творчу ініціативу, винахідливість, просторове і логічне мислення, уяву, фантазію, формування в гуртківців стійкого інтересу до відродження національно-культурних надбань українського народу, потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні особистості;

- *соціальної* – виховання дбайливого, шанобливого ставлення до народних традицій, культури праці й спілкування, формування естетичного смаку, позитивних якостей емоційно-вольової сфери особистості: пам'яті, гнучкості мислення, допитливості, працелюбності, цілеспрямованості, точності та акуратності, наполегливості й відповідальності, національної свідомості, популяризації народних промислів, професійного самовизначення вихованців.

У гурток набираються учні віком від 10 до 17 років.

Програма розрахована на 3 роки навчання за початковим і основним рівнями підготовки.

Змістовне наповнення програми має спрямованість і реалізується здебільшого шляхом застосування практичних форм і методів організації занять. Навчальний матеріал програми адаптований до занять із вихованцями різного рівня підготовленості.

Навчальною програмою передбачено оволодіння основними теоретичними знаннями та практичними навичками з різних видів різьблення

по дереву, ознайомлення з правилами користування різьбярським і столярним інструментом.

Робота гуртка поєднує теоретичні та практичні заняття. Основним змістом теоретичних занять є розкриття тем і завдань. На практичних заняттях діти вчаться користуватися інструментом, матеріалами, одержують навички різьбярського мистецтва.

Представлена програма розвиває художнє мислення вихованців, їхні конструкторські здібності, творчу ініціативу, самостійність виконання робіт, вчить на практиці застосовувати знання, здобуті на уроках математики та образотворчого мистецтва.

Навчальна програма гуртка початкового рівня передбачає загальний розвиток дитини, сприяння виявленню здібностей, обдарувань вихованців, розвитку їхнього інтересу до художньої обробки деревини, створення умов для вибору творчої діяльності, адаптації вихованців до позашкільної діяльності.

На першому році навчання вони опановують найпростіші уміння і навички користуватись необхідними матеріалами та інструментами, володіти технікою виготовлення простих виробів із дерева. З часом завдання для дітей стають складнішими – вони виготовляють різьблені речі зі складними мотивами, виконують складніші орнаментальні композиції з поєднанням різьблення різних видів і технік.

Зміст навчального матеріалу основного рівня першого року навчання спрямований на формування вмій та навичок обробки деревини різними інструментами, оволодіння навичками тригранно-виїмчастої, контурної різьби, виготовлення простих різьблених виробів із дерева.

Програма основного рівня другого року навчання спрямована на вдосконалення вмій та практичних навичок обробки деревини, виготовлення різьблених виробів яворівським різьбленням, а також токарні роботи.

Заняття на початковому та основному рівнях проводяться двічі на тиждень по 2 години, що становить 144 години на рік.

Загальними принципами організації навчально-виховного процесу є: синтез інтелектуальної і практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення матеріалу.

Підсумкові заняття проводяться раз на півріччя. На початковому рівні підготовки виконання завдань оцінює керівник гуртка. На основних рівнях підготовки вихованці беруть активну участь в обговоренні й оцінюванні власних виробів. Однією з найвищих форм оцінки роботи вихованців є особиста виставка, презентація виробів, участь в міських, обласних, всеукраїнських виставках-конкурсах.

Для розширення світогляду вихованців проводяться екскурсії в музеї, на виставки творів народного мистецтва.

**Початковий рівень, перший рік навчання.
Навчально-тематичний план**

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теорет.	практ.	усього
1.	Вступ	4	-	4
2.	Різьблення по дереву – один із видів декоративно-ужиткового мистецтва	6	2	8
3.	Робота з фанерою	2	46	48
4.	Робота з випалювачем	6	24	30
5.	Робота з природним матеріалом	4	36	40
6.	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	-	12	12
7.	Підсумок	2	-	2
Разом		24	120	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (4 години)

Теоретична частина. Ознайомлення вихованців із планом роботи гуртка на навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Організаційні питання. Правила поведінки у творчій майстерні. Інструменти та матеріали. Правила безпеки на заняттях.

2. Різьблення по дереву – один із видів декоративно-ужиткового мистецтва (8 годин)

Теоретична частина. Демонстрація зразків виробів з дерева. Ознайомлення з властивостями деревини різних порід та її використання у декоративному різьбленні.

Практична частина. Заготовка деревини. Тренувальні вправи зі столярними інструментами.

3. Робота з фанерою (48 годин)

Теоретична частина. Будова та принцип дії лобзика. Послідовність виготовлення та оздоблення виробів із фанери. Техніка безпеки під час роботи з лобзиком та при користуванні лаком.

Практична частина. Тренувальні вправи:

- прийоми випилювання лобзиком (прямі лінії);
- випилювання криволінійних контурів;
- випилювання квадрата, кола;
- виготовлення шаблону;
- розмітка деталей на фанері за допомогою шаблону;

- випилювання силуетів простого листа;
- випилювання силуетів квітів;
- випилювання силуетів тварин і птахів;
- способи побудови ажурного орнаменту та перенесення ескізу на фанеру.

Виготовлення та оздоблення виробів з фанери. Рамка для фото та інші.

4. Робота з випалювачем (30 годин)

Теоретична частина. Будова та принцип дії випалювача. Техніка безпеки під час роботи з випалювачем. Матеріали для випалювання. Способи перенесення візерунка на фанеру. Технологія виготовлення кухонних дощечок з елементами випалювання.

Практична частина. Виготовлення набору кухонних дощечок з елементами випалювання.

5. Робота з природним матеріалом (40 годин)

Теоретична частина. Використання різноманітного природного матеріалу та його поєднання з різьбленими речами.

Практична частина.

1. Виготовлення декоративної вази зі шматка товстої гілки:

- випилювання ножівкою заготовки під вазу, очищення її від кори;
- обробка нижньої частини заготовки рубанком;
- обробка верхньої частини заготовки рубанком;
- висвердлювання горловини вази;
- розширення горловини вази стамескою;
- обробка зовнішньої частини вази наждачним папером;
- обробка внутрішньої частини вази наждачним папером;
- випилювання підставки для вази та обробка її наждачним папером;
- приклеювання основи вази до підставки;
- тонування виробу морилкою;
- покриття поверхні виробу лаком.

2. Виготовлення настінного панно з елементами випалювання:

- випилювання дерев'яної пластини – основи панно, обробка її наждачним папером;
- перенесення малюнка на фанеру за допомогою шаблону;
- випалювання основного елемента малюнка;
- випалювання бокового елемента малюнка;
- заготовка деталей рамки з тонкої березової гілки;
- запилювання шипів;
- підгін шипового з'єднання;
- з'єднання деталей рамки;

- кріплення рамки до панно;
- оздоблення виробу.

6. Експерсії, конкурси, свята, виставки (12 годин)

Пізнавально-ігрові програми, конкурси. Експерсії з метою ознайомлення з природою, історією і культурою краю. Відвідування краєзнавчих, природничих та історичних музеїв. Зустрічі з народними майстрами.

7. Підсумок (2 год)

Проведення виставки дитячих робіт. Відзначення кращих вихованців. Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці повинні знати:

- основні дані про різьблення як один із видів декоративно-прикладного мистецтва;
- дані про деревину та її види;
- будову та спосіб дії лобзика і випалювача;
- основні правила техніки безпеки, вимоги до організації робочого місця;
- правила користування необхідним інструментом та обладнанням.

Вихованці повинні вміти:

- користуватися столярним інструментом;
- випилювати лобзиком;
- працювати з випалювачем;
- використовувати природний матеріал для виготовлення декоративних виробів;
- правильно організувати робоче місце, дотримуватися правил техніки безпеки;
- розпізнавати породи деревини для різьблення;
- готувати деревину до роботи;
- раціонально розподіляти час і матеріали;
- здійснювати аналіз об'єктів роботи.

Вихованці повинні набути досвіду:

- використання природних матеріалів для виготовлення декоративних виробів;
- розпізнавання порід деревини для різьблення;
- художньої обробки деревини столярними інструментами;
- використання технік: випилювання лобзиком та випалювання;
- самостійної творчої діяльності;
- виготовлення декоративних виробів із фанери та природного матеріалу.

**Основний рівень, перший рік навчання.
Навчально-тематичний план**

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теорет.	практ.	усього
1.	Вступ	4	-	4
2.	Геометричне (тригранно-виїмчасте) різьблення	8	42	50
3.	Контурне різьблення	16	44	60
4.	Поєднання геометричного та контурного різьблення	4	12	16
5.	Експерсії, конкурси, свята, виставки	-	12	12
6.	Підсумок	2	-	2
Разом		34	110	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (4 години)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Організаційні питання. Правила безпеки на заняттях. Вироби з дерева в культурі українців. Обробка деревини та різьблення у різних народів світу.

2. Геометричне (тригранно-виїмчасте) різьблення (50 годин)

Теоретична частина. Особливості тригранно-виїмчастого різьблення. Інструменти та матеріали. Орнаменти тригранно-виїмчастого різьблення давніх слов'ян. Значення символів геометричного орнаменту. Традиції тригранно-виїмчастого різьблення у Київській, Полтавській та Черкаській областях. Елементи й мотиви орнаментальних композицій. Способи орнаментування площини.

Практична частина.

1. Виконання елементів тригранно-виїмчастого різьблення:

- підготовка дерев'яних пластин (брусків) до роботи;
- різьблення повздовжніх, поперечних і діагональних ліній;
- різьблення «зубчиків» (також «скалки» або «кутики»);

- різьблення трикутників із вершиною в центрі або зміщеною вбік від центру;
- різьблення чотирикутника («копаниці») у формі квадрата чи прямокутника;
- різьблення ромба;
- різьблення розетки-сяйва у колі;
- різьблення розетки-«верхівки»;
- різьблення чотирипроменевої зірки;
- різьблення елемента «сходинка»;
- різьблення елемента «нігтики».

2. Виготовлення набору декоративних кухонних дощечок.

- підготовка деревини;
- креслення шаблонів;
- перенесення ескізу на дерев'яні заготовки;
- випилювання деталей набору лобзиком та обробка наждачним папером;
- креслення елементів орнаменту на заготовках (за зразком);
- різьблення елементів орнаменту на центральній дощечці;
- різьблення елементів орнаменту на основі виробу;
- виготовлення елементів кріплення на основі виробу.

3. Контурне різьблення (60 годин)

Теоретична частина. Розвиток контурного різьблення в Україні. Осередки та відомі майстри. Поєднання орнаменту з портретним зображенням. Технологія контурного різьблення. Способи перенесення орнаменту на дерев'яну поверхню. Специфічні інструменти для контурного різьблення. Елементи та мотиви орнаменту. Тонування поверхні заготовки. Специфіка техніки гравірування. Правила техніки безпеки.

Практична частина.

1. Виготовлення панно з геометричним орнаментом:

- підготовка пластини, обробка її наждачним папером;
- перенесення елементів орнаменту на пластину;
- різьблення основних ліній центрального візерунка;
- різьблення кінцевих підрізків;
- різьблення додаткових ліній;
- різьблення основних ліній візерунка рамки;
- різьблення додаткових ліній;
- різьблення кінцевих підрізків;
- різьблення елемента «горошинки» напівкруглими стамесками;

- обробка виробів наждачним папером;
 - виготовлення елементів кріплення.
2. Панно на тонованому фоні:
- підготовка дерев'яних пластин, шліфування наждачним папером;
 - тонування пластини морилкою та її лакування;
 - повторне лакування пластини;
 - креслення елементів орнаменту за задумом вихованців;
 - різьблення основних ліній центрального візерунка;
 - різьблення допоміжних ліній центрального візерунка;
 - виконання кінцевих підрізок;
 - виготовлення та оздоблення рамки для панно;
 - оформлення рамки декоративним різьбленням;
 - виготовлення елементів кріплення панно.

4. Поєднання геометричного та контурного різьблення (16 годин)

Теоретична частина. Технологія виконання контурного різьблення в поєднанні з геометричним. Ознайомлення зі зразками виробів, виготовлених даним видом різьблення.

Практична частина. Виготовлення декоративного панно та виробів за власним задумом:

- підготовка дерев'яної пластини;
- перенесення елементів орнаменту на підготовлену пластину;
- різьблення основних ліній центрального візерунка;
- різьблення додаткових ліній;
- різьблення основних ліній візерунка рамки;
- виготовлення елементів кріплення панно.

5. Екскурсії, конкурси, свята, виставки (12 годин)

Пізнавально-ігрові програми, конкурси. Екскурсії з метою ознайомлення з природою, історією й культурою краю. Відвідування краєзнавчих, природничих та історичних музеїв. Зустрічі з народними майстрами.

6. Підсумок (2 год)

Проведення виставки дитячих робіт. Рекомендації щодо роботи в літній період. Обговорення перспектив роботи. Нагородження кращих вихованців. Підведення підсумків роботи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці повинні знати:

- особливості тригранно-виїмчастого різьблення;
- специфіку виконання контурного різьблення;

- мотиви геометричного й контурного різьблення;
- символів геометричного орнаменту;
- елементи й мотиви орнаментальних композицій;
- способи орнаментування площини;
- поєднання орнаменту з портретним зображенням;
- тонування поверхні заготовки;
- специфіку техніки гравірування.

Вихованці повинні вміти:

- користуватися різьбярським інструментом;
- раціонально організувати робоче місце, розподіляти час і матеріали, дотримуватися правил техніки безпеки;
- виконувати креслення;
- складати прості та складні орнаментальні композиції;
- виконувати елементи тригранно-виїмчастого, контурного різьблення;
- правильно тонувати і лакувати вироби.

Вихованці повинні набути досвіду:

- використання різьбярських інструментів;
- виконання креслень;
- складання простих та складних орнаментальних композицій;
- виконання елементів контурного та геометричного різьблення;
- тонування та лакування виробів.

Основний рівень, другий рік навчання.

Навчально-тематичний план

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теорет.	практ.	усього
1.	Вступ	2	2	4
2.	Яворівське жолобчасто-вибірне різьблення	6	40	46
3.	Токарні роботи	6	28	34
4.	Поєднання яворівського та геометричного видів різьблення	2	44	46
5.	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	-	12	12
6.	Підсумок	2	-	2
Разом		18	116	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (4 години)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Організаційні питання. Правила безпеки на заняттях. Протипожежна безпека. Санітарно-гігієнічні вимоги. Освітлення робочого місця. Правила техніки безпеки під час роботи з різьчими інструментами.

Практична частина. Підготовка матеріалів та інструментів для виконання яворівського різьблення.

2. Яворівське жолобчасто-вибірне різьблення (46 год)

Теоретична частина. Історія виникнення. Види яворівського різьблення та його специфіка. Особливості пластичної виразності форм. Інструменти та матеріали. Правила техніки безпеки. Технологія яворівського різьблення. Орнаментальні мотиви. Способи перенесення на площину.

Практична частина.

1. Підготовка дерев'яних пластин для тренувальних вправ:

- Різьблення елементів «крапки», «штрихи», «лінії»;
- Різьблення елементів «сіточка», «підківка»;
- Різьблення елементів «півмісяць», «кривульки»;
- Різьблення елементів «пшеничка»;
- Різьблення елементів «листочки»;
- Поетапне різьблення елемента «гілочка»;
- Різьблення елементів «кущик», «травичка»;
- Різьблення елемента «п`ятипелюсткова квітка».

2. Виготовлення панно за технікою яворівського різьблення.

- Вибір форми панно;
- Вибір і підготовка деревини;
- Малювання ескізу виробу з використанням рослинного орнаменту;
- Поетапне тонування та лакування пластин;
- Шліфування наждачним папером і лакування пластин;
- Перенесення рослинного орнаменту на пластину;
- Різьблення основних елементів рамки;
- Різьблення додаткових елементів рамки;
- Різьблення кутових елементів панно;
- Різьблення основних елементів центрального візерунка панно;
- Різьблення додаткових елементів центрального візерунка панно;
- Виготовлення елементів кріплення панно;

- Лакування панно.

3. Токарні роботи (34 год)

Теоретична частина. Прийоми користування токарним верстатом. Правила техніки безпеки. Підготовка матеріалів для роботи на токарному верстаті.

Практична частина. Виготовлення тарілі:

- Виготовлення ескізу візерунка тарілі;
- Виготовлення токарним способом основи тарілі;
- Поетапне шліфування;
- Тонування морилкою та лакування заготовок під таріль;
- Шліфування та повторне лакування заготовок;
- Полірування заготовок драповою тканиною;
- Перенесення візерунка на таріль;
- Різьблення основних елементів центрального візерунка;
- Різьблення додаткових елементів центрального візерунка;
- Різьблення штрихових ліній;
- Різьблення основних елементів обідка тарілі;
- Різьблення оздоблювальних елементів обідка тарілі;
- Різьблення штрихових ліній;
- Виготовлення елементів кріплення тарілі.

4. Поєднання яворівського та геометричного видів різьблення (46год)

Теоретична частина. Знайомство із скриньками різних видів. Технологія та специфіка цього виду різьблення. Схема поетапного виконання.

Практична частина. Виготовлення декоративної скриньки з елементами яворівського та геометричного різьблення: підготовча робота, випилювання деталей скриньки та обробка їх наждачним папером, підганяння та склеювання деталей, відділення кришки скриньки від основи виробу, нанесення орнаменту на поверхню, підрізання контуру малюнка, створення фону орнаменту, підчищення та вирівнювання фону плоскими стамесками і клюкарзами, моделювання зображення основних мотивів орнаменту, моделювання зображення другорядних мотивів орнаменту, підрізання контуру малюнка на основі скриньки, створення фону орнаменту на бокових частинах скриньки, підчищення та вирівнювання фону, моделювання зображення основних мотивів орнаменту, моделювання зображення другорядних мотивів орнаменту, лакування або вошіння виробу.

Складання орнаментальної композиції з поєднанням зображень людей, тварин, рослин.

5. Екскурсії, конкурси, свята, виставки (12 год)

Пізнавально-ігрові програми, вікторини, конкурси.

Екскурсії для ознайомлення з природо дою, історією й культурою краю.

Відвідування краєзнавчих, природничих та історичних музеїв.

Зустріч із народними майстрами.

6. Підсумок (2 год)

Проведення виставки дитячих робіт. Відзначення кращих вихованців.

Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці повинні знати:

- види яворівського різьблення;
- технологію виконання яворівського та геометричного різьблення;
- технологію відбілювання виробів;
- правила тонування та лакувати вироби;
- правила безпечної праці та організації робочого місця;
- правила користування потрібним інструментом та обладнанням.

Вихованці повинні вміти:

- розрізняти види рельєфного різьблення;
 - виконувати яворівську та геометричну різьбу;
 - раціонально організувати робоче місце, розподіляти час і матеріали
- дотримуватись правил техніки безпеки при роботі;
- володіти інструментом та обладнанням необхідним для роботи;
 - правильно тонувати і лакувати вироби.

Вихованці повинні набути досвіду:

- використання різьбярських інструментів;
- послідовного виконання рельєфного різьблення;
- виконання робіт на токарному верстаті.

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ, МАТЕРІАЛІВ
ТА ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
РОБОТИ ГУРТКА ХУДОЖНЄ РІЗЬБЛЕННЯ ПО ДЕРЕВУ**

Обладнання	Інструменти	Матеріали
Робочі столи Стільці Дошка	Випалювачі Киянка Рубанок, Стусло Коловорот. Лобзики Комплект різьбярського інструменту Молоток. Шило Свердла різного діаметра Ножиці побутові Ножівка для повздовжнього розпилювання Пензлик. Лінійка. Циркуль шкільний. Штангенциркуль.	Деревина Фанера Набір фанерних заготовок Клей ПВА Лак Фарби гуаш

ЛІТЕРАТУРА

1. Програми з позашкільної освіти. Програми гуртків художньо-естетичного напрямку : рекомендовано Міністерством освіти і науки України (Лист Міністерства освіти і науки України № 1/11 – 5303 від 18. 07. 2007 р.). – К. : Грамота, 2009. – 191 с